

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу Явного Михайла Івановича
**«Лісівничий і санітарний стан в'язових деревостанів Київського Полісся
та їх оздоровлення»,**

подану на здобуття наукового ступеня кандидата сільськогосподарських
наук зі спеціальності 06.03.03 «Лісознавство і лісівництво»

Актуальність теми дисертації. У лісових ценозах Полісся представники родини в'язових ростуть поодинокі, групами та як домішки у складі деревостанів, й широко використовуються у зеленому будівництві та садово-парковому господарстві. Однак, основним лімітуючим чинником погіршення санітарного стану в'язових у сучасний період є ступінь їхнього ураження голландською хворобою, або графіозом. Масове всихання в'язових насаджень за кілька десятків років охопило всю Європу, відбувається воно й нині. На існуючій проблемі зосереджено ряд наукових публікацій, проте, багато аспектів цієї хвороби ще не повною мірою вивчено, зокрема в Україні, у зв'язку з недооцінюванням ролі в'язових порід у лісовому господарстві. Тому тема дисертаційної роботи М. І. Явного є актуальною.

Достовірність одержаних даних і обґрунтованість основних висновків і положень. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації є достатнім, що зумовлено застосуванням конкретних методів системного аналізу великого обсягу зібраної інформації. Достатня кількість фактичного експериментального матеріалу забезпечує репрезентативність та обґрунтованість висновків та практичних рекомендацій, які повністю розкривають зміст отриманих результатів і відповідають програмі досліджень.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у систематизації наявної наукової інформації щодо санітарного стану насаджень за участю в'язових. Проведено оцінку поширення та шкодочинності графіозу в'язових та визначено залежність ураженості деревостанів від віку, бонітету та частки участі ільма у складі деревостанів у регіоні досліджень. Досліджено загальну площу, лісівничі характеристики в'язових деревостанів та лісових насаджень за участю в'язових, оцінено їхній санітарний стан та визначено рівень рекреаційної дигресії. Уточнено дані щодо патологій інфекційної та неінфекційної етіології в'язових деревостанів Київського Полісся. Явним М.І. в процесі досліджень встановлено видовий склад шкідливих комах у в'язових деревостанах в регіоні досліджень та визначено коефіцієнт заселення та частоту трапляння основних видів, притаманних рослинам роду *Ulmus L.*

Практичне значення результатів досліджень полягає у розробці науково-методичних підходів для визначення еколого-патологічних факторів ослаблення в'язових насаджень та вдосконалення методів їх оздоровлення. Основні положення, висновки і рекомендації дисертації впроваджено у виробничу діяльність комунального підприємства «Дарницьке лісопаркове

господарство», комунального підприємства лісопаркового господарства «Конча-Заспа», державного підприємства «Київське лісове господарство», комунального підприємства «Святошинське лісопаркове господарство», а також використовуються у навчальному процесі Національного університету біоресурсів і природокористування України.

Повнота викладення отриманих результатів в опублікованих працях є достатньою: 14 наукових праць, які відображають основні положення дисертації, 8 статей у наукових фахових виданнях України, зокрема 4 статті у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних, одна стаття у науковому виданні України, включеному до міжнародних наукометричних баз даних, 6 тез наукових доповідей.

Структура дисертаційної роботи. Дисертаційна робота складається з анотації, переліку умовних скорочень, вступу, п'яти розділів, висновків і пропозицій виробництву, списку використаних джерел та додатків. Матеріали дисертаційної роботи викладені на 230 сторінках комп'ютерного тексту. Структура роботи є логічною із послідовним викладенням матеріалу.

Анотації. В анотації українською та англійською мовами наведено узагальнення наукового пошуку автора з обраної теми, проведеними дослідженнями експериментально підтверджена закономірність, за якою комахи-фітофаги є лише одним з елементів успішного процесу. Водночас виявлено, що їхнє поширення та видовий склад властиві певним типам деревостанів. Встановлено, що найпоширенішими патологічними чинниками всихання в'язових деревних рослин виступають бактеріози та хвороби грибної етіології, які повсюди зустрічаються та суттєво й визначально впливають на життєздатність видів родини в'язових, уражуючи життєво важливі органи та спричиняючи їхнє послаблення і всихання.

Вступ містить усі необхідні елементи, передбачені чинними вимогами до структури дисертації, в якому обтрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, мету та методи досліджень; сформульовано завдання; висвітлено наукову новизну, практичне та теоретичне значення отриманих результатів; наведено дані щодо апробації та кількість публікацій у фахових наукових виданнях. Суттєвих зауважень до вступу немає.

Розділ 1 «Лісівнича характеристика та огляд досліджень щодо патогенної мікобіоти і мікрофлори в загальній патології видів роду *Ulmus* L.» присвячений аналізу літературних джерел, які розкривають проведені на сьогодні дослідження щодо патогенної мікобіоти і мікрофлори в загальній патології видів роду *Ulmus* L. У розділі наведено детальний аналіз публікацій стосовно причин, гіпотез і теорії всихання в'язових деревостанів, переносників інфекції, участі грибів і мікроорганізмів у патогенезі голландської хвороби

Звертається увага на проблему збереження біологічного різноманіття як одного з пріоритетних наукових напрямів. Одним із головних завдань цієї проблеми визначено необхідність проведення комплексного аналізу екосистем з метою їхнього збереження та підтримання в належному

природному стані. Автор зазначає доцільність вивчення поширення угруповань за участю в'язів та опрацювання заходів щодо їх збереження.

Зауваження:

1. В назві розділу зазначено «лісівнича характеристика», проте в розділі більша увага приділена саме аспектам патологій. Вважаємо, що лісівничу характеристику слід було б розширити.

2. На деяких рисунках не наведено джерела, з яких вони запозичені.

Розділ 2 «Фізико-географічні та природно-кліматичні умови регіону досліджень. Програма і методика досліджень». У розділі викладено стисло характеристику природних умов регіону дослідження. Наведено програму запланованих досліджень та детально охарактеризовано методи і методики, які використовувалися здобувачем в ході виконання робіт. Відмічено, що дослідження проведені у КП «Дарницьке лісопаркове господарство», ДП «Київське лісове господарство», ДП «Бориспільське лісове господарство» та Національному природному парку «Голосіївський» на 30 пробних площах.

Зауваження:

1. Природно-кліматичні умови регіону досліджень містять частину загальної інформації, взятої з літературних джерел.

2. Таблицю 2.4 можна було б скоротити і зазначити типи лісорослинних умов, притаманні в'язовим і супутнім породам.

3. За умов дослідження бактеріальної хвороби не вказано кількість дерев в'язів шорсткого *Ulmus glabra* Huds. із симптомами ураження, з яких бралися зрізи стовбура і гілок. Потребує уточнення чому тільки дерева в'язів шорсткого *Ulmus glabra* Huds. бралися до уваги.

Розділ 3 «Еколого-лісівнича характеристика стану в'язових деревостанів Київського Полісся». В розділі наведено патологічні ознаки ослаблення в'язових та їх лісівнича характеристика. Зазначено, що на території Київського Полісся типовими видами, що представлені у лісостанах, є *Ulmus laevis* Pall., *U. minor* Mill., *U. glabra* Huds. та *U. parvifolia* Zelkova. Найпоширеніші є в'яз шорсткий та берест, які виступають компонентом широколистяних дубових лісів. Виявлено причини, пов'язані з погіршенням санітарного стану деревних рослин роду *Ulmus* L. за рахунок негативного впливу патогенів різної природи. Встановлено життєвий стан та індекси санітарного стану досліджуваних в'язових насаджень.

Зауваження:

1. У розділі автор використовує посилання на літературні джерела, що мало б бути у літературному огляді. Розділ 3 є аналітичним, а тому всі висновки повинні належати автору.

2. Рисунки 3.5, 3.6 у назві містять назву регіону «Київське Полісся», з назви роботи і так зрозуміло де проводили дослідження.

3. Слід було б більш детально проаналізувати наявні патології, зазначені у таблиці 3.3.

Розділ 4 «Патогенна міко- та мікробіота в'язових деревних видів Київського Полісся та заходи їх оздоровлення». У розділі приділено увагу патогенезу бактеріальних і грибних хвороб в'язів та їх взаємовідносин з комахами. На основі аналітичного аналізу цих взаємовідносин відзначено існування можливого екологічного і трофічного зв'язків між комахами (зокрема заболонниками) та збудниками як складової частини циркуляційних процесів в екосистемах.

Зауваження:

1. Слід навести більш детальну характеристику модельних дерев, відібраних для діагностики бактеріозу.

2. У розділі автор використовує посилання на літературні джерела, що мало б бути у літературному огляді, зокрема це сторінки 154-157.

3. Слід було б зазначити на яких пробних площах відмічено гостру форму перебігу хвороби, а на яких – хронічну.

4. Слід уникати у кінцевому розділі висловів «можна скористатися...», «можна здійснювати...» і т.п., оскільки повинні прозвучати конкретні пропозиції.

Висновки та їх обґрунтування. Основні результати дисертанта висвітлено у 9 висновках, які відповідають основним завданням дисертаційного дослідження.

Список використаних джерел містить 235 найменувань, з них 93 – латиницею. Список оформлений згідно з вимогами.

У якості загальних зауважень варто відмітити таке:

1. У тексті дисертації трапляються окремі граматичні та стилістичні помилки, неточності, некоректні вислови.

2. В літературному огляді в одному і тому ж абзаці декілька разів зустрічається посилання на одне і те ж саме джерело, достатньо одного разу.

Зазначені недоліки у більшості випадків носять редакційний характер, можуть бути враховані у подальших дослідженнях чи при підготовці монографії за результатами дисертаційного дослідження, а тому суттєвого впливу на позитивне сприйняття роботи не мають.

Зміст автореферату ідентичний змісту дисертації і за обсягом та оформленням відповідає вимогам.

Загальна оцінка дисертаційної роботи

Дисертаційна робота Явного Михайла Івановича «Лісівничий і санітарний стан в'язових деревостанів Київського Полісся та їх оздоровлення» є завершеною науковою працею, виконаною на сучасному теоретичному та методичному рівні. Робота написана змістовно, окремі аспекти розглянуті детально, з достатньо глибоким обґрунтуванням. Алгоритм дослідження, викладеного у дисертаційній роботі, може бути використаний в подальшому для більш широкого використання в інших регіонах України.

У загальному дисертаційна робота Явного М. І. «Лісівничий і санітарний стан в'язових деревостанів Київського Полісся та їх оздоровлення» за своєю актуальністю, змістом, науковою новизною, практичним значенням та оформленням відповідає вимогам п. 11 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата сільськогосподарських наук зі спеціальності 06.03.03 «Лісознавство і лісівництво».

20 червня 2019 р.

Офіційний опонент –
доцент кафедри таксації лісу та
лісовпорядкування Житомирського
національного агроекологічного університету,
кандидат сільськогосподарських наук, доцент

А. В. Вишневський

Всх. М.І. Явний
Від 24.06.2019р.